

MIRA MENAC-MIHALIĆ, ZAGREB

GLAGOLSKI OBLICI U ČAKAVSKOM NARJEČJU I U HRVATSKOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

U radu se analizira inventar glagolskih oblika u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku, njihova tvorba i distribucija, stupanj njihove konzervativnosti i inovativnosti.

Uspoređujući glagolske oblike¹ u čakavskom i u hrvatskom književnom jeziku uočava se da je za oba sustava zajednička većina glagolskih sintagmi. Tako su i u jednom i u drugom sustavu infinitiv, prezent, aorist, imperfekt, perfekt, pluskvamperfekt, futur I i II, imperativ, kondicional I i II, prilog sadašnji, pridjevi radni i trpni. Glagolski prilog prošli upotrebljava se samo u književnom jeziku, a prebduće vrijeme i imperativ prošli karakteristični su samo za čakavsko narječje.

1. Infinitiv

1.1. Infinitiv je prisutan u oba sustava. Njegov se oblik podudara u književnom jeziku i u dijelu čakavskih govora. Sufiksi **ti**, **ći** u upotrebi su u hrvatskom književnom jeziku i u čakavskim govorima Medulina, Pašmana (u Banju, Tkonu), Petrčana, Raklja, R. Sela, Silbe, Sukošana, Tribunja, Ugljana, V. Iža, Vrgade, Vodica, Žumberka itd.

1.2. U većem se dijelu čakavskog područja oblik infinitiva ne podudara sa književnim.

1.2.1. U većini čakavskih govora infinitiv se tvori sa **t** i **ć**: Brinje dignut, sić, Hvar pisāt, peč, Otočac mōlit, peč, Senj gljēdat, lēć . . .

1.2.2. Neki čakavski govori tvore infinitiv na više načina:

Tvorba infinitiva može ovisiti o onome što je ispred ili iza sufiksa. Kad tvorba ovisi o onome ispred sufiksa, unutar jednog govora samo je jedna mogućnost, a ako ovisi o onome iza sufiksa, isti glagol u istom govoru može u različitom kontekstu imati različit oblik infinitiva.

1.2.2.1. Ovisi o onome što je ispred sufiksa.

¹ Podatke za najavljenju problematiku u čakavskom prikupila sam iz opisa pojedinih govora od početka stoljeća, iz upitnika za dijalektološke atlase i iz vlastitih ispitivanja. Podatke o hrvatskom književnom jeziku uzimala sam iz gramatika (37, 42, 54).

1.2.2.1.1. Glagol dobiva u infinitivu **ć**, **Ø** ili **t** ako mu osnova završava samoglasnikom, a **t** ako osnova završava suglasnikom: Brač [Ložišća živi(t), umri(t) : rēst, jīst, Milna imā(t) : krēst] čini popi,² rēst, jīst.

V + Ø (t)//ć
K + t

1.2.2.1.2. Glagol dobiva u infinitivu **t** i **ć** ako mu osnova završava na samoglasnik, a **Ø** (ili **t**) ako završava na suglasnik: G. Rabac molīt, peč, trēs, Lošinj stāt, oblīc, klas(t), Žminj žāt, sēt', donēs, rās, jēs.

V + t//ć
K + Ø/(t)

1.2.2.2. Glagol može u nekim čakavskim govorima imati razne oblike infinitiva u ovisnosti o tome što je iza njega.

1.2.2.2.1. U Korčuli će ispred suglasnika ili na kraju rečenice biti **Ø** (utopi ga, ne more bi, neće do kući), a u drugim slučajevima bit će **t** ili **ć** (pōc iz dvōra).³

1.2.2.2.2. Infinitiv se ispred pomoćnog glagola, u futuru, ponaša ponekad različito nego u drugim okruženjima (v. 7.).

2. Present

2.1. Nastavci

Tri lica prezenta imaju iste nastavke za lice i broj u oba sustava. Tako je u

- 2. sg š,
- 3. sg Ø,
- 1. pl mo.

Ostala se tri lica razlikuju:

1. **sg** u hrvatskom književnom jeziku ima **m**. Taj je nastavak u čakavskim govorima rijedak, a prisutan je u unutrašnjosti (Brinje jīm, Ogulin imam, Oštarije tīram, prikupski govori oko Vukove Gorice mōrem...).

1. **sg** karakterizirano je u čakavskom narječju nastavkom **n** koji je prisutan u većini govora (Senj mētnen, Vrgada letin...).

U oba je sustava prisutan i nastavak **u** u 1. **sg**, i to kod glagola htjeti i moći, s tim da u mnogim čakavskim govorima samo htjeti čuva taj nastavak, a moći čuva **u** u dijelu govora (Komiža mōgu, Vrgada mōgu, Trogir mōgu), češće dolazi do paralelnih ostvaraja sa **u** i **n**. (Brač i Hvar mōgu/mōren, Tribunj mōgu/mōren), a sjevernočakavske govore češće karakterizira ujednačena paradigma sa **n** (Dobrinj, Novi mōrēn, R. Selo, V. Lošinj, Žminj, Cres mōren).

2. **pl** prezenta — u oba je sustava nastavak **te**. Ali u malom broju sjevernočakavskih govora čuva se staro stanje s nastavkom **ste** kod malobrojnih glagola (Božava grēstē, Cres daštē, Omišalj jīstē, Novi povitē/povitē...).

² **t** se može ostvariti iza samoglasnika, »ali s izvesnom redukcijom« (21, 53).

³ Nije zabilježen primjer sa **t** u rečenici.

Nastavci **3. pl** prezenta u hrvatskom su književnom jeziku točno određeni glagolskom vrstom i razredom, dok u čakavskom postoje razne mogućnosti: najčešće su nastavci **ju**, **u** i **du**, mnogo je rjeđi **e** (a isto tako **o** i **jo**). Po tome kakve su mogućnosti njihove raspodjele mogu se izdvojiti ovakve grupe govora:

2.1.1. govori koji u 3. pl. mogu imati dva ili tri nastavka.

2.1.1.1. Nastavak može ovisiti o vrsti.

2.1.1.1.1. Malobrojni govori imaju raspodjelu nastavaka po vrstama i razredima kao u književnom jeziku:

I, II, V2—4 i VI **u**,
III i IV **e**,
VI **ju**.

Krk (Dobrinj mđrū, gñnū, umē, mlate, bojē se, vrtē, ĩmajū, igraju, Omišalj umrū, mučē, gānjajū se), Novi pekū, brīšu, žēnē, želē, dobĳvaju ...

2.1.1.1.2. Najbrojniji su govori u kojima nastavak ovisi o vrsti na taj naćin da se glagoli VI vrste (sa **ju**) razlikuju od ostalih glagola (sa **u**):

Ćiovo, Drvenik i Šolta bižū, gñnu, Lastovo mlātū, sīsājū, Lumbarda vĳdu, pĳtaju, Tkon razumū, dobĳvaju, Tribunj pūštu, dobĳvaju, Ugljan mućū, pūšćaju, Vrgada pletū, bojū se, kōpajū ...

2.1.1.1.3. U Medulinu su nastavci vezani za pripadnost vrsti na ovaj naćin: u VI vrsti **-ju**, u III **-du**, a u ostalim vrstama **-u**: pūštaju, dobĳvaju, mućĳdu, držĳdu, kĳnu, grādu, spomĳnu ...

2.1.1.2. Govori kod kojih postoji mogućnost paralelnih ostvaraja tvore 3. pl prezenta na dva naćina; neke glagolske vrste tih govora tvore 3. pl samo na jedan naćin, a neke imaju više mogućnosti:

Nastavci **ju/du** često se paralelno javljaju uglavnom u VI i I vrsti u govorima Braća, Hvara, Visa, Ogulina, Vodica:

Brač ĳgrodu/ĳgrājū⁴, Milna cĳvadu/cĳvajū⁴, Hvar ćūvājū/ćūvoju/ćūvodu, Vis kopōdū/kopājū, Vodice kopājū/kopādu ...

Nastavci **du/u** paralelni su ponekad u govorima Korćule⁵, Trogira razumĳdu/razumū, Visa — Kut recedū/recū, Vodica ĳjšćū/ĳjšćedu ...

Nastavci **u/ju** mogu biti paralelni u govorima Cresa (Dolac padeju, predeju, plaću/plaćeju) teku teceju, Dugog otoka (Sali trpū/trpĳju, dĳgnu/dĳgneju, ali, naravno, u V 1 samo kōpaju), Lošinja (Nerezine zāmū/zāmeju, ĳjšćū/ĳjšćeju, Sv. Jakov lūpu/lūpĳju, pĳšu/pĳšeju), Raba pekū/pećēju, Žirja smū/smĳju/smĳjū ...

Nastavci **e/du** mogu se ćuti kao paralelni ostvaraji u središtu Hvara cvĳle/cvĳlĳdu, u Vodicama umē/umĳdu ...

⁴ Oblici sa **ju** su rijetki.

⁵ Nije toćno naznaćena raspodjela i nema za sve primjera, ali piše da u V 1 može biti i **ju** (uz u — izrabljĳvu).

Nastavci **e/u** kao paralelni ostvaraj potvrđeni su na Lošinju u Čunjskom mōle/mōlu se...

Nastavci **e/ju** zabilježeni su paralelno na Lošinju (Nerezine nōse/nōsiju, Sv. Jakov pālne/pālniju), Cresu (Orlec gore/goriju, živiju/žive)...

2.1.2. Neki sjevernočakavski govori imaju isti nastavak u svim glagolskim vrstama:

2.1.2.1. **du** Otočac dobīvadu, Senj bācidu, gljēdadu, Sinac držīdu, dobīvadu...

2.1.2.2. **ju** Brest būšiju⁶, Nugla pēčeju⁶...

2.1.2.3. **jo** Račice tkējo, jējo⁶, Sv. Martin pīmajō, sasējo⁶

2.1.2.4. **u** jug Lošinja s Unijama⁷.

Na temelju toga može se zaključiti da su unificirani nastavci potvrđeni na sjeveru, a na cijelom području potvrđena je raznolikost nastavaka koja može ovisiti o glagolskoj vrsti ili pak pruža više mogućnosti istom glagolu.

Na sjeveru čakavskog područja s najjužnijom točkom Žirjem, u Buzetu i na otocima, **ju** je osim u 1. razredu V. vrste prošireno i na druge vrste (npr. Cres kantāju i rašteju, nošiju...).

U srednjem je dijelu čakavskog područja prevladao nastavak **u** osim u 1. razredu V. vrste gdje je **ju** (npr. Zlarin mīslū, spū, zdriāju...).

Nastavak **du** prisutan je i na sjeveru i na jugu s tom razlikom da se na sjeveru često proširio na sve glagole (npr. Sinac moredu, držīdu, dobīvadu...), a na jugu supostoji s drugim nastavcima (npr. Hvar gīnu/gīnedu, vōdu/vōdidu...). Tu bismo mogli spomenuti Belićevu tvrdnju (2) da je **du** u senjskom govoru nastalo pod utjecajem »onih ikavskih dijalekata koji su dopirali i do Senja« (2) i da u šumadijskovojođanskim govorima »mnogi glagoli grade 3. 1. mn. prezenta sa du..., čega nema u drugim govorima našeg jezika« (5, 504). Milan Moguš u svom radu Današnji senjski govor (44) opovrgava tu tezu navodeći da je du osim u Senju prisutan i na Hvaru i na zapadu Brača. »Analogijski prodori u 3. pl. prezenta sasvim su obični u mnogim našim govorima (ispor. samo kod sjevernih čakavaca npr. spū i vīdu i govōru na Rabu...). Što u Senju nije protegnut nastavak -u ili -ju, ne odudara od te opće linije unificiranog nastavka u 3. licu množine, već unutar toga pokazuje jednu od senjskih specifičnosti« (44, 60). Proučavanja cjelokupnog čakavskog materijala u ovom radu u potpunosti pobijaju Belićevu, a potvrđuju Moguševu tvrdnju.

Nastavak **e**, rjeđi na čakavskom području, potvrđen je uglavnom na sjeveru. Može biti isključiv nastavak za III. i IV. vrstu (npr. Dobrinj /Krk/ mōru, gīnu, mlāte, bojē se, imajū...), a može se kombinirati s drugim nastavcima (npr. u središtu Hvara cvīle/cvīlidu...).

2.2. Osnova

2.2.1. Glagoli I.4. — alternante prezentske osnove

⁶ O ovim je govorima zaključivano na malom broju primjera.

⁷ Nisu navedeni primjeri nego samo »... jug je (Lošinja s Unijama) i na V vrstu proširio nastavak -u...« (17, 209).

2.2.1.1. U hrvatskom književnom jeziku i u nekim, uglavnom sjevernim čakavskim govorima, glagoli koji u prezentu u 3. pl imaju **k, g, h**, u ostalim licima imaju **č, ž, š**, (npr. Nerezine /Lošinj/ talkû/talkû, sekû, valkû, Novi pekû, Žminj rekuô ...).

2.2.1.2. U većini čakavskih govora prezentska je osnova izjednačena u svim licima, tako da je **č, ž, š** u svim licima pa i u 3. pl: Kambelovac siču, Korčula mõžu, Oštarije vřšu, Vis recû⁸ ...

2.2.1.3. U nekim se čakavskim govorima može ostvariti jedno i drugo: Lastovo strĩžu/strĩgu, Rab pečû/pekû/pečěju, R. Selo pěku, siču, V. Iž pečû/pekû, sĩkû, tũčû ... Usp. alternante prezentske osnove u prilogu sadašnjem (12.2.).

2.2.2. Glagoli V. vrste — odnosi infinitivne i prezentske osnove

2.2.2.1. Promatrajući alternacije suglasnika i suglasničkih skupova u infinitivnoj i prezentskoj osnovi, može se uočiti da su neke od njih stalne, ne pokazuju tendencije k promjenama i prisutne su u oba sustava:

infinitiv : prezent

c	:	č
z	:	ž
s	:	š
k	:	č (u rijetkim su govorima zabilježeni primjeri bez alt.)
g	:	ž
h	:	š

U čakavskim govorima dolazi do neutralizacije kad je u infinitivu **c, z** ili **s**: Milna mĩčat mĩcen, piřat piřen, vėžat vėžen, Susak piřat/piřen, liřat liřen ...

2.2.2.2. Neki alternacijski parovi nisu prisutni u oba sustava ni u svim čakavskim govorima, u nekim su govorima prisutni samo u dijelu glagola, neki se glagoli u istom govoru kolebaju i imaju dvije paralelne realizacije. Vidljiva je tendencija oslobađanja sustava od tih alternacija, tj. ujednačavanja dviju osnova.

knjiž. inf.	:	čak. inf.	:	knjiž. prez.	:	čak. prez.
p	:	p	:	plj	:	pj/plj
b	:	b	:	blj	:	bj/blj
m	:	m	:	mlj	:	mj/mlj
t	:	t/ć	:	ć	:	ć
d	:	d/đ/j	:	đ	:	j/đ
sk	:	sk/šč	:	šč	:	šč
ht	:	šč/t/ć	:	šč	:	ć/šč

⁸ U čakavskim govorima na mjestu č, ž, š može stajati c, z, s ili c, ž, š.

Tendencija oslobađanja sustava od alternacija, tj. ujednačavanja dviju osnova prisutna je u čakavskom i u hrvatskom književnom jeziku, a može se ostvariti ovako:

2.2.2.2.1. Glagol prelazi iz V2 u V1 pa na taj način suglasnik iz infinitivne osnove ostaje i u prezentskoj: primjera ima u književnom (gibam gibljem, sipam sipljem, dozivam dozivljem, uzimam uzimljem, pljeskam plješćem, sisam sišem, šetam šećem...) i u čakavskom (Oštarije sipati sipa, Novi pritiskā...).

2.2.2.2.2. Suglasnik iz prezentske osnove prodire u infinitivnu, glagol ostaje u V2, ali je suglasnik u obje osnove isti: Senj gļojät/gļođät gļbjen/gļöđen, Vrgada šččäti se šččeš...

U književnom se jeziku primjenjuje samo prvo pravilo, a u čakavskom i prvo i drugo. Samo je na Braču zabilježena i treća mogućnost: da glagol ostaje u V 2 vrsti i ima u prezentskoj osnovi **šk/šk** neposredno ispred *e* (što nije u skladu s općim pravilom da alternacije postoje ispred *e*, a ne postoje ispred *a*). Na temelju nečakavskih podataka može se zaključiti da je ovaj suglasnički skup spoj suglasnika iz prezentske osnove (*š*) (koja je najprije utjecala na infinitivnu) i infinitivne (*k*): Dračevica išken, Milna iskät išken, Škrip iskät išken...

Zabilježeno je i da je suglasnik iz prezentske osnove ušao u infinitivnu, a glagol je uz to prešao u V 1 (djeluju i 1. i 2. pravilo): Dračevica gļojät gļojön.

Glagoli sa suglasnicima **p**, **b**, **m** i **k** rješavaju se alternacija isključivo po 1. pravilu: Vodice zřban, Dobrinj sipje/sipā, kopā, Lastovo löčēn/lökan, Oštarije sipa, R. Selo cikāti cika, Sv. Ivan i Pavao kımljen/(kıman), Žminj zřban/(zřbljen)...

Neki govori imaju potvrde za obje mogućnosti (s alternacijom i bez nje uz primjenu 1. pravila kod glagola sa **b**, **m**, **p** (Sv. I. i P., Vodice, Žminj). Neki govori imaju obaveznu alternaciju (Nerezine, Novi, Senj...), a neki imaju obaveznu alternaciju za **b** i **m**, a za **p** su ostvarene obje mogućnosti (srednjodalm. o., Vrgada...). Najmanji je postotak alternacija potvrđen kod glagola sa **p**.

Grupa glagola sa **k** najpostojanije (90%) čuva alternacije (npr. Brinje vičedu) i samo se u rijetkim govorima može primijeniti i 1. pravilo (Lastovo löčēn/lökān, R. Selo juökāla juöče, ali cikāti cika).

Glagoli sa suglasnicima **t**, **d** i suglasničkim skupom **sk** rješavaju se alternacija primjenjujući ili prvo (Kambelovac šetāju/šetaju, Novi pritiskā, srednjodalm. o. vrřkot vrřskon, Žminj glodan/(gļojen)...) ili drugo pravilo (Novi vrřšcät vrřšći, Senj zidät ziden, drčät drčēn, srednjodalm. o. krčecat krčēn, Vrgada pleščäti pleščü...).

U nekim govorima zapisani su primjeri s alternantama: Brinje, Cres, Čiovo, Drvenik, Medulin, Nerezine, Pašman, Susak, Šolta, Tribunj, Ugljan, V. Iz vrřskāti vrřščü...

U nekim govorima uz primjere s alternantama ima i primjera bez njih: — uz primjenu 1. pravila kao u književnom (Dobrinj, Kambelovac šetāju/šetaju, Sv. I. i P., Vodice, Žminj...),

— uz primjenu 2. pravila (Senj mečät mēčen, Sinac, Žumberak tiskäti/
/tiščäti tiščī...),

— uz primjenu obaju pravila (Lastovo, Novi vrīščät vrīščī uz pritīskā,
Oštarije, srednjod. o., Vrgada...).

Tvorba iterativnih prezenta kao pokrijež (prema pokriva) specifičnost je južnočakavskih govora (nalaze se južnije i istočnije od Drvenika): Grohote provaliju, svučijen, Kambelovac provalije, dobije, zagradiju, zapišije, Lumbarđa dobivat/dobijat dobijen, razumivat razumijen, Brač zadužijen, Hvar podrugivāt se podrugijen/podrugijēn, Vis darivāju/darijedū, Trpanj zapalivati zapalijem... Takva tvorba ne postoji ni u ostalom dijelu čakavskog ni u hrvatskom književnom jeziku.

3. Aorist je u hrvatskom književnom jeziku stilski obilježen, ali živ, dok je u čakavskim govorima rijetko potpuno sačuvan. Najbolje se čuva na kvarnerskim otocima, a može se naći od Korčule preko šibenskog i zadarskog otočja do čakavske unutrašnjosti.

Rijetki su čakavski govori u kojima su sačuvani oblici za sva lica (Susak, V. Lošinj), u mnogima su pak sačuvani samo pojedini oblici (npr. Brinje — za sva se lica upotrebljava oblik 3. lica sg i pl, lički čakavci oko Otočca imaju u sva tri lica jednine isti oblik), u mnogim čakavskim govorima istraživači ga ne nalaze (npr. Banj, Božava, Brač, Cres, Čiovo).

U dijelu čakavskih govora oblici množine izjednačili su se s oblicima imperfekta. Tako aorist na Susku glasi u množini ubixomo, spečōxote/spēkoxote, ubixu, u V. Lošinj kupixomo, kupixote, kupixu, u Žrnovu (Korčula) dotekōhu. U rijetkim se govorima čuvaju aoristni množinski oblici: Brinje ōceliše, Korčula dādōše, Senj pōjidošmo...

4. Imperfekt je u hrvatskom književnom jeziku prisutan, ali stilski ograničen. U čakavskom je rijedak. Najbolje se čuva na kvarnerskim otocima, kao i aorist, a izvan toga otočja ne susreće se često.

Imperfektni nastavci za 1. i 2. lice mn. u književnom su se jeziku izjednačili s aoristnima. I u većini čakavskih govora izjednačili su se imperfekt i aorist u množini, ali su tu pak prevladali imperfektni nastavci; izjednačavanje je dakle išlo u suprotnom smjeru od onog u hrvatskom književnom jeziku, v. 3.

U mnogim čakavskim govorima imperfekt nije zabilježen, npr. Baška (Krk), Brinje, srednjod. o., Žminj.

U nizu govora imperfekt je veoma rijedak, nisu sačuvani svi oblici, npr. Dobrinj (Krk)⁹ — samo katkad 3. sg i pl, Premuda govōrahmo, govōrahu, Žrnovo (Korčula) odnesōhu⁹.

U malobrojnim je govorima imperfekt prisutan: Krk (Dubošnica hōjahi hōjašeš hōjaše hōjahomo hōjahote hōjahu), Ilovik (u drugom se licu ne upotrebljava imperfekt nego perfekt), Lošinj (V. i M. — u množini su se,

⁹ Iako Moskovljević (50, 203) najprije kaže da se imperfekt može naći samo u pjesmi, kasnije navodi da se može čuti 3. pl. u navedenom obliku.

kao i na Susku, oblici imperfekta i aorista gotovo izjednačili), Rab (činâh/
/činâhi, oblik za drugo lice nije zabilježen, činâše činâhomo činâhote činâhu),
Susak zvônax zvônaše zvônaše zvônaxomo zvônaxote zvônaxu...

U dijelu čakavskih govora jedini su ostaci imperfekta — oblici glagola biti. Imperfektne oblike glagola biti u mnogim čakavskim govorima (koji inače ne čuvaju imperfekt) nema oblike za sva lica (tako se u Božavi i Vodicama čuva samo oblik 3. sg — biše, za Komizu je isti oblik zapisan za 2. i 3. sg, a u Lumbardi su zabilježeni svi oblici osim 1. sg i 3. pl: bišeš biše bišemo bišete. Neki pak čakavski govori imaju oblike za sva lica glagola biti, a inače nemaju imperfekt. Tako će taj oblik na Braču glasiti bišen bišeš biše bišemo bišete bišedu, na Hvaru će se u 3. pl uz bišedu moći čuti i bišu, a u Žirju biše biše bišemo bišete biše.

Usporedimo li imperfektne oblike glagola biti u govorima koji inače imperfekt ne čuvaju s oblicima u govorima koji ga čuvaju, uočiti ćemo da ti oblici u prvoj grupi govora gube imperfektne i dobivaju prezentske nastavke, druga pak grupa govora u većoj mjeri čuva imperfektne nastavke.

Imperfektne oblike glagola biti i infinitivom tvori se u čakavskom imperativ prošli (v. t 17), koji je češći u govorima gdje se izgubio imperfekt ostalih glagola, pritom je češći s prezentskim oznakama.

Da bi se vidjelo koliko oblici u pojedinim čakavskim govorima čuvaju imperfekt, a koliko u njega prodire prezent, svaki sam potvrđeni ostvaraj promotrila s obzirom na to jesu li u njemu prisutne imperfektne oznake (npr. bihi, uzah u 1. sg, zvonaše u 2. sg, bijahomo u 1. pl, bijahote u 2. pl, bijahu u 3. pl), da li su prisutne prezentske oznake (bišen u 1. sg, hojašeš u 2. sg, bišedu, bišu u 3. pl) ili se pak razlike u nekim slučajevima neutraliziraju (npr. biše u sva tri lica sg i u 3. pl) itd.

Zbrajajući oznake dolazi se do rezultata, koji se mogu prikazati na koordinatnom sistemu.

Na slici (str. 89) vidljiva je polarizacija govora na one koji ne čuvaju imperfekt, ali imaju imperativ prošli s prezentskim nastavcima (na polju —I+P, uključujući i nulu) i na one koji čuvaju imperfekt (na polju +I—P).

5. Perfekt se u oba sustava tvori od kratkog oblika trajnog prezenta glagola biti i glagolskog pridjeva radnog. Tako će perfekt u književnom glasiti naprimjer bio sam, kuhao sam, kuhali smo, a u čakavskom (Dugi o.) bi san, (Roč) san kùihav, smu kùihali.

U hrvatskom književnom jeziku u upitnim oblicima perfekta mogu biti naglašeni samo dugi oblici prezenta (jesi li bio tamo?), tako je uglavnom i u jumočakavskim govorima (Milna ješ bi tamo?). Na sjeveru čakavskog područja ima govora s naglašenim dugim i kratkim oblicima: Senj si bil?, si bilà? uz: ješ bi u škòli?

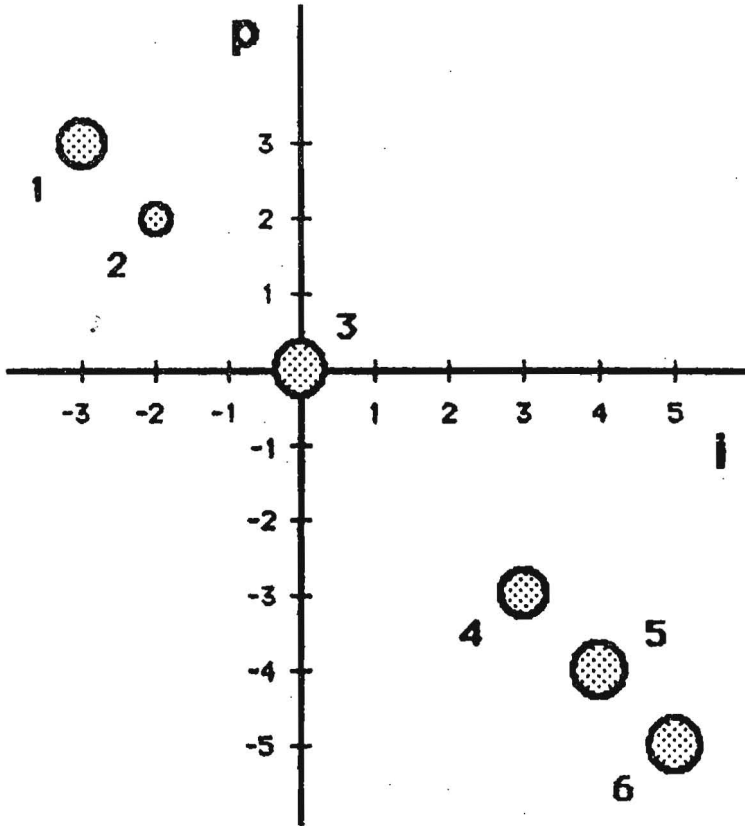
6. Na čakavskom se području pluskvamperfekt može tvoriti pomoću perfekta i pomoću imperfekta glagola biti, kao i u književnom (bio sam radio/bijah radio), ali samo tamo gdje je imperfekt i inače prisutan. Budući

da su takvi govori malobrojni, u čakavskom prevladava tvorba s perfektom glagola biti:

Dračevica bi je rëka,
Dugi o. bila mi je rëkla,
Vrgada doâli su mi bëli,

za razliku od susačkog: bÛjax/bÛjaše/bÛjaše, spëkal, bÛjaxomo/bÛjaxote/bÛjaxu spiëkli.

Površina kruga proporcionalna je broju govora u pojedinoj točki.

7. Futur I

U oba se sustava futur I tvori od infinitiva i nenaglašenog prezenta glagola htjeti, tim ili obrnutim redoslijedom. U hrvatskom književnom jeziku oblik je infinitiva točno određen: ako je ispred pomoćnog glagola, imat će **t** odnosno **ći**, a ako je iza njega, imat će **ti**, **ći**. U čakavskom sustavu postoji raznolikost:

7.1. Infinitiv u čakavskom može stajati iza pomoćnog glagola i onda ima oblik bilo kojeg infinitiva iz toga govora.

7.2. Ako je infinitiv ispred prezenta glagola htjeti,

7.2.1. najveća grupa govora tvori futur pomoću infinitiva na **t**, **ć** (sa svim očekivanim i uobičajenim glasovnim promjenama): Lastovo dōcedu, važēšćedu, bićedu, Senj plēšću, rēčeš, govorićedu, Sinac pēću, mīšlicu, Šolta pēću mīšlicu, Ugljan pāšću, vūću, vikāću...

7.2.2. Nisu brojni čak. govori kod kojih je situacija slična književnoj — ispred pomoćnog glagola imaju infinitiv na **t** (u nekim govorima glagoli ići/ /iti i složenice s osnovom na **j** imaju **ti**) i **ći**: Božava vidiće, reći ću, Tkon pōjti ću, biće, V. Iž pōjti ću, biće/bićeju...

7.2.3. Rijetki čak. govori mogu u tom položaju čuvati i **ti** i **ći** (uz **t** i **ć**): Dugi o. piću, reću/piti ću, reći ću.¹⁰

7.3. U hrvatskom književnom jeziku u upitnim oblicima futura mogu biti naglašeni samo dugi oblici prezenta, tako je uglavnom i u južnočakavskim govorima, dok na sjeveru čakavskog područja ima govora s naglašenim dugim i kratkim oblicima.

8. U književnom se jeziku futur II tvori samo na jedan način, i to od trenutnog prezenta glagola biti i pridjeva radnog glavnoga glagola, a u čakavskom je osim tog načina moguće futur II tvoriti i pomoću infinitiva glavnog glagola. U nekim se govorima tvori samo na jedan od spomenutih načina, a u nekima supostoje obje mogućnosti.

8.1. Samo s pridjevom radnim (dakle kao u književnom): Senj...

8.2. samo s infinitivom: Božava būdin, hvālūt, Vrgada būdē plākati,

8.3. obje mogućnosti: srednjodalm. o. ako būdeš pītā : kal budete bili, Susak — uz napomenu da se tvori isto kao i u štokavskom (17, 119), dakle sa pridjevom radnim: Ma ako bude puhala bura ..., Ako budeš prisal ... (17,134), navode se primjeri i s infinitivom: ka buden jimit, Ka budeš umrit (17, 133)...

9. Imperativ u oba sustava ima nesložene oblike za 2. sg, 1. i 2. pl, a tvori se od prezentske osnove, sufiksa za tvorbu imperativa (**i**, **j**, **Ø**) i nastavka za lice i broj (2. sg **Ø**, 1. pl **mo**, 2. pl **te**). U imperativnom značenju za 3. sg i pl upotrebljava se u oba sustava čestica neka i prezent.

9.1. Osnova

U književnom su jeziku i u većini čakavskih govora u imperativu **c**, **z** prema **č**, **ž** u prezentu (Čiovo reci, Nerezine tēc, Novi posići, V. Iž tūcīte, Žirje vūci...).

U manjoj se grupi čakavskih govora imperativ može tvoriti na dva načina: sa **c**, **z** i sa **č**, **ž**, pa je u nekim govorima moguće da isti glagol ima dva

¹⁰ Ovi su oblici označeni kao noviji.

ostvaraja: Senj peći/peči, Vodice reći (/reči), zadar. o. vrži (/vrzi), a u nekim govorima to ovisi o suglasniku.

U trećoj su grupi čakavskih govora prevladali č i ž: Dugi o. vūči, Lastovo pečite, Pašman (Banj) pečite; Brač striži, Hvar striž, Ugljan striži...

U čakavskim govorima dolazi do neutralizacije: Milna šici, Trogir lëž...

9.2. Sufiksi

Inventar sufikasa u oba je sustava isti, ali je raspodjela djelomično različita:

9.2.1. sufiks i

9.2.1.1. u oba je sustava obavezan u glagola kojima osnova završava suglasničkim skupom: Milna iški, umükni, Hvar škripi, Vrgada nadm...

9.2.1.2. glagoli s osnovom na suglasnik (osim j) u književnom jeziku i u nekim čakavskim govorima tvore imperativ sa i (neki govori u tom slučaju imaju Ø, usp. 9.2.4.1.). Vis (osobito u čakavskim mjestima) cvati, Banj muči, Tkon vidi...

9.2.1.3. Glagoli IV vrste s prezentskom osnovom na j u nekim čakavskim govorima tvore imperativ s i (Dugi o. kroji, Medulin bröji, Rab doji, Vodice röji...), dok u književnom jeziku i u nekim čakavskim govorima u tom slučaju supostojе sufiksi i i Ø [Milna izbröj/izbroji (a treća grupa čakavskih govora ima u ovom slučaju samo Ø, usp. 9.2.3.3.)].

9.2.1.4. Glagoli V vrste u književnom i u dijelu čakavskoga tvore imperativ pomoću Ø (usp. 9.2.3.4); u čakavskom postoje za te glagole još dva načina tvorbe:

a) samo s i: Rab laji...

b) Ø uz i: Milna läji, pošij, Dugi o. häji/haj, Novi däji, sji...

9.2.1.5. glagoli I 7 i VI vrste jedino na Dugom o. mogu imati i zbog specifičnog razvoja imperativa u tom govoru gdje je mogućnost dvostrukih ostvaraja dovela do razlikovanja po izvršenosti radnje: šij:šiji, kuj:kuji, kupuj:kupuji...

9.2.2. sufiks j

Ovaj sufiks u oba sustava imaju glagoli s prezentskom osnovom na a (V 1). Brač glëdoj, Žirje rügäjte... (U nekim čakavskim govorima ovaj se sufiks dodaje i glagolima koji imaju skraćeni prezent pa umjesto jedan imaju jin i jij, vidiš — viš — vij, gledan — glen — glej: Cres vïj, Grohote jïj...).

9.2.3. sufiks Ø

Glagoli s prezentskom osnovom na j¹¹ u hrvatskom književnom jeziku i u većini čakavskih govora tvore imperativ sufiksom Ø.

¹¹ Ispitivači su glas j različito bilježili: od j preko i, do Ø, ali budući da su razlike u realizaciji ovog glasa fonetske, a ne fonološke, ovdje sve realizacije smatram fonemom j. To se odnosi na j kao sufiks i na j kao dio osnove. Primjeri se navode onako kako su zapisani u literaturi.

9.2.3.1. glagoli I 7 u oba sustava tvore imperativ na ovaj način¹² Božava pī, Brač šīj, Hvar krīj, Vrgada čūj, obūj ...

9.2.3.2. glagoli III 2 u oba sustava tvore imperativ samo na ovaj način: Senj (ne) bōj se, Vrgada stōj ...

9.2.3.3. glagoli IV vrste u nekim čakavskim govorima: Ložišća brōj, Nerezine brōj, Ugljan bruōj ..., o ostalim govorima i književnom jeziku vidi 9.2.1.3.

9.2.3.4. glagoli V 4 vrste u hrvatskom književnom jeziku i u nekim čakavskim govorima: Komiža šmīj/šmij, Sinac sī, Žminj posēj ... (o drugim mogućnostima u čak. v. 9.2.1.4.).

9.2.3.5. glagoli VI vrste u oba sustava tvore imperativ sa Ø¹³.

9.2.4.1. Neki čakavski govori tvore imperativ glagola s prezentskom osnovom na suglasnik (koji nije j) isključivo sa Ø (Hvar pęc, govōr, jūb), a neki sa Ø i sa i, za razliku od književnog jezika i drugih čakavskih govora (usp. 9.2.1.2.), gdje je u tom slučaju i.

Cres pokāš/pokaži, Nerezine bēš/beži, Senj bāci/bāc, bācimo/bācimo, Vrgada bižite/bište ...

9.2.4.2. U rijetkim se čakavskim govorima može čuti u jednini i, a u množini Ø ili i uz Ø: Omišalj pāzi/pājte/pājte, Pasjak pomōži pomōžmo pomōšte, Vodice rēci/rēči rēcite/rēcite/rēcte/rēcte ...

9.3. Alternacije

U čakavskim su govorima u imperativnoj paradigmi prisutne alternacije suglasnika kakvih nema u tim oblicima u književnom jeziku. Te se alternacije različito grupiraju po licima:

2. sg = 1. pl ≠ 2. pl (npr. Dugi o. mūč mūčmo mūšte)

2. sg = 2. pl ≠ 1. pl (npr. Susak zōf zōvmo zōfte)

1. pl = 2. pl ≠ 2. sg (npr. Brač cvāt cvālmo cvālte)

Alterniraju ovi suglasnici:

b : v srednjod. o. (osim Visa) jūb jūbmo jūvte

č : š Dugi o. mūč mūčmo mūšte, reči rečimo rečite/rēšte, srednjod. o. (Hvar klēč klēšte) tōč tōšmo tōšte (osim Visa)

d : l srednjod. o. (osim Komiže) šćēd šćēlmo šćēlte, Susak būd būlmo būlte

d : Ø Nerezine (Lošinj) xōdi xōmo xōte

t : l srednjod. o. [Brač cvāt cvālmo cvālte, Hvar (osim Komiže) mēt mēlte] plēt plēlmo plēlte

v : f Susak rōf rōvmo, rōfte

z : s srednjod. o. (osim Komiže) mūz mūzmo mūšte

ž : š Dugi o. biž bižmo bište, Pasjak (Opat. kras) pomōžmo pomōšte, Senj dīž dīžmo dīšte, Susak pokāš pokāžmo pokāšte ...

O drugim alternacijama suglasnika (u osnovi) v. 9.1.

¹² Ø specifičnostima Dugog o. v. 9.2.1.5.

¹³ Ø specifičnostima Dugog o. v. 9.2.1.5.

10. Kondicional I u oba se sustava tvori od radnog pridjeva glavnog glagola i od glagola biti. U suvremenom je hrvatskom književnom jeziku glagol biti u aoristu, a u čakavskom je prisutan poseban oblik glagola biti za kondicional. Taj se oblik u raznim čakavskim govorima ostvaruje ovako:

1 bin bim bih bi	1 bimo bismo bihmo bi
2 biš bi	2 bite biste bi
3 bi	3 bidu biju bi

S obzirom na to kakvi su oblici unutar paradigme u pojedinom govoru, mogu se izdvojiti ovi tipovi:

10.1. U paradigmi može postojati potpuna raznolikost — svakom je licu pridružen poseban oblik: Milna bin biš bi bimo bite bidu.

10.2. Unutar paradigme često se oblici za neka lica izjednačuju:

10.2.1. 3. sg i pl Korčula bin biš bi bimo bište bi,

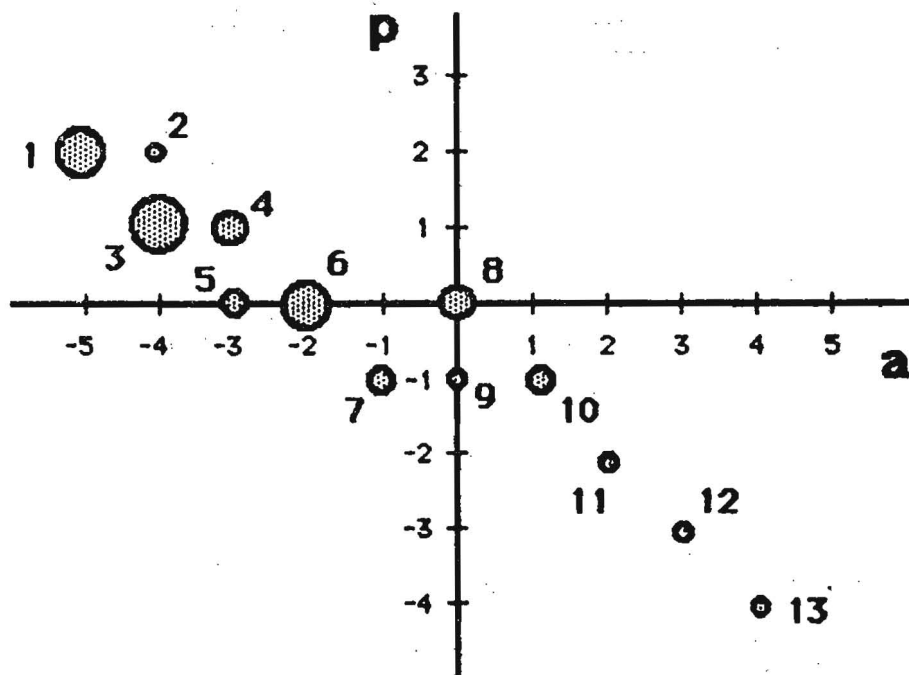
10.2.2. 2. sg i 3. sg Ilovik byx by by byxmo byxte byxu,

10.2.3. 2. sg, 3. sg i 3. pl V. Lošinj bin bi bi bimo bite bi,

10.2.4. 1. sg, 3. sg i 3. pl Komiža bi biš bi bimo bite bi,

10.2.5. sva 3 lica jednine sa 3. množine: Banj bi bi bi bimo bite bi,

10.2.6. sva lica mogu biti izjednačena: Kambelovac, Otočac bi.

Svaki se ostvaraj oblika za tvorbu kondicionala može ocijeniti po tome kako se odnosi prema prezentu, a kako prema aoristu. Na taj se način govori polariziraju na one u kojima ima najviše prezentskih oznaka (a to su npr. **š** u 2. sg — **biš**, zatim **du** i **ju** u 3. pl — **bidu** **biju**) preko prijelaznih (tj. neutralnih, npr. **Ø** u svim licima — **bi**), do onih u kojima je najviše aoristnih oznaka (npr. **h** u 1. sg — **bih**, **smo** ili **hmo** u 1. pl — **bismo**, **bihmo**, **ste** ili **hte** u 2. pl—**biste**, **bihte**, **hu** u 3. pl — **bihu**). Svi su govori, i oni koji imaju u svojoj paradigmi prezentskih i aoristnih oznaka, smješteni u koordinatni sustav (Vidi sliku¹⁴ na str. 93.)

Zbrajanjem oznaka u hrvatskom književnom jeziku može se zaključiti da bi se taj oblik poklopio s dvanaestom točkom — tu su prevladale aoristne oznake. Vidljivo je da je za čakavsko narječje kao cjelinu karakteristično prevladavanje prezentskih oznaka, tj. uspostavljanje novog oblika glagola biti za kondicional I.

11. Kondicional II tvori se u oba sustava od kondicionala I pomoćnog glagola biti i radnog pridjeva glavnog glagola. Zbog razlika u tvorbi kondicionala prvog u proučavanim sustavima dolazi do analognih razlika i u ovom obliku:

knjiž. bio bih pisao / bila bi pisala : čak. bil bin pisal ...	
bio bi pisao ...	bil / bila biš pisal / pisala ...
bio bi pisao ...	bilo bi pisalo ...
bili bismo pisali ...	bili bimo pisali ...
bili biste pisali ...	bili bite pisali ...
bili bi pisali ...	bili bi / bidu pisali ...

Navodim samo nekoliko čakavskih primjera:

Dračevica vi bite me bili obandunali, da se nisoh bi ošrvō,
Dugi o. bi biš vidi, bila bin se vrnila, Roč biv/bili +
bin/biš/bi/bimu/bitea/biju + kuihav/kuihali, Vrgada ubila bi se
bila, Žirje ja bin bila imala ...

12. Dok se glagolski prilog sadašnji u književnom jeziku tvori od 3. lica plurala prezenta i sufiksa, u čakavskom je drukčije. Tu se prilog i prezent često razlikuju. Tako se npr. prilog sadašnji mnogo češće tvori sufiksom **e**, nego što se nastavak **e** javlja u 3. licu plurala prezenta. Prilog sadašnji ne tvori se sufiksom **du**, koji je u prezentu čest.

Naglasne razlike između ta dva oblika naročito su uočljive kod glagola 1. razreda V. vrste: naglasak tipa **igrājuć** — **igrāju**, **kopājuć** — **kopāju** prošireniji je u prilogu nego u prezentu. U prezentu je paradigma često naglasno izjednačena, pa će tako u 3. licu plurala biti:

Veli Iž igraju se (usp. ižran se itd) : Kambelovac igraju se,
Tkon (Pašman) čuvaju : Grohote šetaju.

¹⁴ p — prezentske oznake, a — aoristne oznake
Površina kruga proporcionalna je broju govora o pojedinoj točki.

Glagolski prilog sadašnji češće ima stari naglasak:

Sinac igrājuć : Ugljan ñgrājuć,

Šolta, Čiovo, Drvenik pītājuć : Novi pītājuć.

U prezentu su, dakle, vidljive inovacije (zbog ujednačavanja paradigme, zbog unificiranja jednog nastavka u 3. licu plurala, zbog višestrukih mogućnosti u tom obliku, itd), dok se u prilogu sadašnjem, koji je mnogo rjeđi od prezenta, čuva staro stanje.

12.1. U oba se sustava ovaj pridjev tvori od 2 sufiksa:

12.1.I. Prvi sufiks ovisi o glagolskoj vrsti, a može biti: **u**, **e**, **ju**, a u čakavskom je rijetko zabilježen i **Ø**.

12.1.II. Drugi je sufiks u oba sustava **ći**, **ć**, a u čakavskom je rijetko zabilježen i **Ø**. Raspodjela je različita — u hrvatskom književnom jeziku uobičajen je **ći**, dok je **ć** rijedak i stilski markiran. U čakavskom je situacija drugačija — najčešći je sufiks **ć** (Novi igrājuć, Brač plāčuć, Hvar spēc), rjeđi je **ći** (Brinje budući, Tkon hodēći, Vrgada okrićūći), a u nekim su govorima prisutna oba (Banj bižēći//držēć, Korčula stojēć//stojēći). Primjeri sa **Ø** sufiksom sasvim su rijetki (Dobrinj sīde — 1. je sufiks **e**, a 2. **Ø**, stōj — i 1. je i 2. sufiks **Ø**).

12.2. U hrvatskom književnom jeziku i u dijelu čakavskih govora ovaj se prilog od glagola I. vrste 4. razreda tvori alternantom prezentske osnove za 3. pl pa će tako glasiti tekući, pekući u književnom, a u dijelu čakavskog npr. Cres tekūć, Novi pekūć, V. Iž tekūći. U drugom će se dijelu čakavskog tvoriti od prezentske osnove, npr. Hvar strižuć, Lumbarda vūčēć, Ugljan tečūć. Usp. 2.2.1.

12.3. Za neke je čakavske govore zabilježeno da u njima ovaj prilog više nije živa kategorija i da se sačuvao samo u tragovima (npr. Dugi o., Rab, Žirje).

13. Glagolski pridjev radni tvori se od osnove, sufiksa **I** i nastavaka za rod i broj **Ø**, **a**, **o**, **i**, **e**, **a** u oba sustava.

13.1. Osnova

Pridjev se radni u pravilu tvori od infinitivne osnove.

Pridjev radni glagola I 1 tvori se od osnove bez njezina krajnjeg suglasnika, npr. **plet** + **1** + a plēla Ugljan.

Za tvorbu pridjeva radnog glagola I 4 uzima se alternanta prezentske osnove za 3. pl, npr. posikli Grohote.

Ovaj se pridjev u glagola I 6 koji u svojoj osnovi imaju **r** tvori dvojako:

13.1.1. Od prezentske osnove tvori se i u hrvatskom književnom jeziku i u većem dijelu čakavskih govora: Novi zāprl zaprlā, Susak ūmar umārla, Trogir ūmra umřla itd.

13.1.2. Rjeđi su čakavski govori koji pridjev radni tih glagola tvore od infinitivne osnove: Lastovo ūmrē ūmrēla/umrēlā, Ogulin ūmril umrila, brački su primjeri drugačiji jer se kratko **i** uz **r** u određenim slučajevima gubi: Brač (Milna ištři ištřla) ūmri/ūmri umřla umřlo itd.

13.2. Sufiks

Sufiks **I** prisutan je u svim rodovima i u oba broja, a samo za muški rod jednine vrijede posebna pravila:

Ako osnova završava suglasnikom, iza njega u oba sustava slijedi vokal **a**-tipa. To su glagoli I 1 (samo rasti/rast/rest), I 2, I 3, I 4, I 6 i glagoli II vrste koji ovaj pridjev tvore kao glagoli I 4:

$$\mathbf{K + (I) + \emptyset = K + a + (I) + \emptyset^{15}}$$

13.2.1. U književnom jeziku u tom je obliku **I** zamijenjen sa **o**.

13.2.2. U čakavskom narječju postoji više mogućnosti:

13.2.2.1. Neki govori, uglavnom na sjeveru čakavskog područja, i to u sjevernoj i istočnoj Istri, na kvarnerskim otocima, u Hrvatskom primorju, u čakavskoj unutrašnjosti, čuvaju **I** u m sg:

$$(\mathbf{I + \emptyset = I + \emptyset})$$

Brinje išal, Cres đral, Hvar (ne svuda; najbolje se čuva u Starom Gradu, a nešto manje u mjestima Brusje, Dol, Grablje, Hvar) mđgal, Krk (južni dio, npr. Stara Baška trpĭl), Komiža (Vis) vikōl, Nerezine (Lošinj) lūpil, Nerežišća (Brač) mđga(I), Novi hitil, Ogulin ūmril, Oštarije zaborāvil, Otočac pēkal, Rab zakasnĭl, Senj kitil, Susak strāšil...

13.2.2.2. Govori koji imaju **∅** na mjestu **I** (bez obzira na koji vokal osnova završava) koncentrirali su se na jugu čakavskog područja, a ima ih i na zadarskim otocima, na sjeveru Krka, u sjeverozapadnoj Istri, Žumberku:

$$(\mathbf{V + I + \emptyset = V + \emptyset + \emptyset}).$$

Brač (Ložišća nosī, uzjāho, Milna šāvi, pōce) trēsa, ali usp. Nerežišća 13.2.2.1., Dugi o. ubī, prōda, Hvar (Sv. N., Svirče, Vrbanj, Vrboska, Vrisnik vodi, usp. 13.2.2.1.), Istra (SZ — Markovac, Martinčići pojē, Nova Vas nosī, Tinjan pīta, usp. 13.2.2.1.), Korčula pōčē, trēsā, Krk (sjeverni dio — Dobrinj vīdē, Njivice vīdī, šā, Omišalj razdilī, dā, Rasopasno trpē, Sv. Vid hodī, šā (usp. 13.2.2.1.), Lastovo smjē, čū, Lumbarda vīdī, Šolta (Grohote udrī, izū), govori, Ugljan (Kali puštī) vīdi, bīža, V. Iž hodī, sē, pā, Vis bīzo, (Komiža v. 13.2.2.1.)...

13.2.2.3. Govori sa **∅** na mjestu **I** (u glagola s osnovom na **a**), sa **ja** na tom mjestu (u glagola na ostale vokale) nalaze se između prve dvije grupe govora, a to znači šibensko otočje, obala od Petrčana do Kambelovca, otoci Čiovo i Drvenik, a s njima se još povezuje zapadna i južna Istra

$$[\mathbf{a + I + \emptyset = a + \emptyset + \emptyset}]$$

$$\mathbf{V (ne a) + I + \emptyset = V + ja + \emptyset}$$

∅ imaju glagoli III 2, V i VI vrste, a **ja** I 1, I 2 (donit, dovest) I 3 (nasut), I 5, I 7, II, III 1 i IV.

¹⁵ Formule koje nisu u zagradama odnose se na oba sustava i na sve čakavske govore, a one u zagradama samo na čakavske govore koji su navedeni.

Čiovo i Drvenik vidiija, rēka, zvā, Istra (SZ i'JZ — Babići Donji bīja, Kaldir gorīja, Karojba, Kaštelir posūdiija, Labinci čūja, Materada nosīja, dā, Medulin rēsa, vidiia, dā, Rakalj dīgnuja, kupovā, R. Selo brīja, dīža), Kambe-
lovac vršīja, kaživā, Petrčane dōniija, dīža, Tkon (Pašman) volīja, bižā, Tri-
bunj pūštā, sidīja, udriija (uz takve su primjere sporadično zapisani i bāci,
pi), Trogir igra, iīja, žirje rēkā, bīja ...

13.2.2.4. Rijetki su govori koji u muškomu rodu jednine u glagola na bilo
kojī sanoglasnik imaju ja na mjestu I (6, 58).

$$(V + I + \emptyset = V + ja + \emptyset).$$

14. Glagolski pridjev trpni tvori se u oba sustava od infinitivne ili pre-
zentske osnove, sufikasa en, n, t, jen i ven i nastavaka za rod i broj: \emptyset, a, o,
i, e, a.

14.1. Osnova

14.1.1. Uz infinitivnu osnovu idu sufiksi **n, t, jen i ven.**

14.1.2. Uz prezentsku osnovu ide sufiks **en.**

14.1.2.1.1. Glagoli I vrste 2. razreda tvore pridjev trpni u književnom je-
ziku i u dijelu čakavskih govora od prezentske osnove:

knjiž. donesen, pomuzena, tresen ...

čak. Božava (Dugi o.) grizīn, Grohote (Šolta) donesēn, stresenā, Kambe-
lovac donesēn, Lastovo tresenā, Ložišća (Brač) tresenā, pomuzenā, Ugljan
pomuzenā, tresenā ...

14.1.2.1.2. Dio čakavskih govora tvori pridjev trpni od alternante prezen-
tske osnove za pridjev trpni:

Nerezine (Lošinj) parnešenā, Novi trešēn trešenā, Oštarije donēšen, trē-
šena, Senj izgrīžen izgrīžena izgrīženo, Sinac donešen, V. Iž pomūžena,
Vodice donēšen ...

14.1.2.1.3. U nekim su govorima potvrđene i osnova i njena alternanta:
Medulin pomūžena, tresēna, Pašman (Banj donešēn, pomuzenā, Tkon do-
nešēn, tresenā), R. Selo pomūžena, donesēn, Tribunj istrēšēna, donesēn ...

14.1.2.1.4. U čakavskim se govorima izjednačavaju osnova i njena alter-
nanta: Trogir donešēn donešēna donešēno ...

14.1.2.2. Glagoli I 4 tvore pridjev trpni od prezentske osnove.

14.1.2.3. Glagoli III 1 i IV vrste tvore ovaj pridjev od alternante prezen-
tske osnove za pridjev trpni.

14.1.2.3.1. U glagola s osnovom na neke suglasnike odnosi su između ove
dvije osnove u oba sustava isti:¹⁶

prez.:pridj.

(c): č knjiž. bacim bačen
čak. Senj (bācin) bāčen bāčena bāčeno

(l): l knjiž. želim željen
čak. Novi podiļena, srednjod. o. (Hvar ucvīļen) žēļjen

¹⁶ Suglasnici iz prezentske osnove navedeni su u zagradama, a suglasnici iz
alternante prezentske osnove izvan zagrada.

(n):	ń	<i>knjiž.</i>	hranim hranjen
		<i>čak.</i>	Novi načinenā, Vrgada načinen, ali Susak (brānin) brānen brānena
(s):	š	<i>knjiž.</i>	spasim spašen
		<i>čak.</i>	Senj nōšen, ali Susak nōsen ¹⁷
(sl):	šļ	<i>knjiž.</i>	zamislīm zamišļjen
		<i>čak.</i>	Vrgada izmišļjen
(st):	šč	<i>knjiž.</i>	zamastīm zamašćen
		<i>čak.</i>	Senj čišćen, Vrgada očišćen
(t):	ć	<i>knjiž.</i>	vratīm vraćen
		<i>čak.</i>	Novi hićenō, Senj (pāntin) (za)pānćen, Vrgada plāćen

14.1.2.3.2. U glagola sa suglasnicima **b**, **m**, **v** i **d** u prezentskoj osnovi alternanta osnove u pridjevu trpnom uglavnom glasi različito u dva proučavana sustava:

(b):	<i>knjiž.</i>	blj	ljubim ljubljen
	<i>čak.</i>	bj	srednjod. o. (jūbin) jūbjen jūbjena jūbjeno
(m):	<i>knjiž.</i>	mlj	posramim posramljen
	<i>čak.</i>	mj	Dobrinj (Krk) lōmjēn
(v):	<i>knjiž.</i>	vļj	izbavim izbavļjen
	<i>čak.</i>	vļj	Novi zbavļena, Senj lovļjen, Vrgada nalovļjen
		vj	Grohote (Šolta) ostāvjen
(d):	<i>knjiž.</i>	d	rodim rođen
	<i>čak.</i>	j	Novi rōjēn/rojēn/rodēn, Senj rōđen/rōjen, Susak zījen
		dj/d	srednjod. o. (Brač oblīdjen, Hvar vōdjen) šćēdjēn, Žirje žagrādēno, odrēdēna

14.2. Sufiksi

14.2.1.1. Sufiks **en** dodaje se prezentskoj osnovi glagola (ili njenoj alternanti) u oba sustava:

I 1	<i>knjiž.</i>	plesti pleten
	<i>čak.</i>	srednjod. o. pletēn
I 2	<i>knjiž.</i>	istresti istresen
	<i>čak.</i>	Novi trešēn
I 3	<i>knjiž.</i>	izgrestī izgremen
	<i>čak.</i>	Milna (Brač) izgrebēn
I 4	<i>knjiž.</i>	peći pečen
	<i>čak.</i>	Senj pečēn
III 1	<i>knjiž.</i>	voljeti voljen
	<i>čak.</i>	Milna (Brač) vōļjen
IV	<i>knjiž.</i>	prestrašiti prestrašen
	<i>čak.</i>	Susak pristrāšen

¹⁷ Usp. n: ń, ali tu treba uzeti u obzir i djelomični susački čakavizam.

14.2.1.2. U nekim čakavskim govorima sufiks **en** tvori pridjeve trpne i drugih glagolskih vrsta i razreda:

I 5 (inače usp. sufiks **t i ven**) (na)dm^{en}

I 6 (inače usp. sufikse **t, ven i jen**)

Kambelovac satarena, Novi tår^{en}/satrv^{en}, Oštarije potårena,
Pašman (Banj satårena), R. Selo zatårena, V. Iž satårena

II (običan je sufiks **t**, usp. 14.2.3.II)

Cres (62) ždvign^{en}, prekñ^{en}, Dobrinj (Krk) dvign^{en}, Senj vågnjen
(44, 50)/vågnut (44, 91), någnjen (44, 116)/någnut dñgnut/dñgnjen,
rñnut/rñnjen*

V (inače usp. sufiks **n i t**)

Hvar uzðren, Novi samelj^{en}

14.2.2. Sufiks **n** dodaje se infinitivnoj osnovi na **a** u oba sustava (glagoli klati, prati, zvati i sl. ovdje će biti razmatrani kao glagoli V vrste)

III 2 knjiž. držati držån [uz držāt (54, 190)]

čak. Oštarije dñžan

V čak. čuvati čuvan, dan (rjeđe dat, usp. 14.2.3)

knjiž. (rijetko mogu imati sufikse **en i t**)

Cres poš^{en}jan, Dračevica čuvon čuvona, Dugi o. brån

VI knjiž. iskovati iskovan

čak. Žminj kovån

14.2.3. Sufiks **t** dodaje se u oba sustava infinitivnoj osnovi:

na **u** — I 3

knjiž. nāsūt

čak. Senj nāsuto, pròsuto¹⁸

— I 4

Oblici tipa dñgnūt obrađeni su u II vrsti.

— I 5 (usp. sufiks **ven**)

knjiž. nādūt (uz nadūven)

čak. Dugi o. nādut

— II

knjiž. pòmaknūt

čak. (rijetko je prisutan sufiks **en**, usp. 14.2.1.2.II)
Senj mētnut, dñgnut, rñnut, srednjod. o. nōgnut

na **e** — I 5 (iza **j** može biti **e** ili **a**)

knjiž. zakleti zaklet

čak. Banj (Pašman) zåklet, Milna (Brač) ũjat/ũjmet

na **i** — I 7

čak. Dobrinj (Krk) nāpīt, Vodice samlīt

na **r** — I 6 (uz sufiks **ven**, usp. 14.2.4.)

knjiž. ift

čak. Dugi o. podūprt, Milna (Brač) šåtrt (uz satrv^{en})

¹⁸ Podaci su iz usmenog svjedočenja prof. M. Moguš^a.

na a — V 1

knjiž. dāti dāt (uz češće dan, usp. 14.2.2)

čak. dizat (6, 59), Lastovo dātà, Tribunj dāta

U čakavskom se rijetko mogu naći primjeri sa sufiksom **t** uz prezentsku osnovu:

Milna (Brač) pōcmet, ūjmet/ūjȃt, Susak vāzmet...

14.2.4. Sufiksi **jen** / **ven** dodaju se infinitivnoj osnovi glagola:

I 5 (uz sufiks **t**, usp. 14.2.3.)

knjiž. nāduti nadūven (uz nādūt)

čak. naduven (7, 54)

I 6 (uz sufiks **t**, usp. 14.2.3.)

knjiž. tṛti tṛven (uz tṛt i tṛèn)

čak. Milna (Brač) šatrvēn (uz šatrt)

I 7 (uz sufiks **t**, usp. 14.2.3.)

knjiž. bīti bījen, krīti krīven (i krīt), līti līven (i līt) ...

čak. Vrgada sakrivēn, Dugi o. obuvēn

U raspodjeli sufikasa **jen** i **ven** ne nalazimo čvrstih pravila. Oblici dobi/v/j/en, razbi/v/j/en podjednako su česti, kod ostalih je glagola češći oblik sa **ven**. Obično se unutar jednog govora osjeća kolebanje pa razni glagoli dobivaju razne sufikse:

Tkon (Pašman) dobijen // proliven, sakriven,

Tribunj dobijen // sakriven,

Vrgada razbijen // proliven, pokriven ...

Na Lastovu je kolebanje takvo da isti glagol može dobiti oba sufiksa: dobijen / dobiven.

U malom broju govora prevladava **jen** (Nerezine, R. Selo).

U većini govora obično je **ven** [Grohote (Šolta), Kambelovac, Ložišća (Brač), Ugljan, V. Iž, Žirje ...]

Neki glagoli spomenutih razreda mogu ovaj pridjev tvoriti i pomoću drugih sufikasa:

ven // **t** (u)šit (U govoru Vodica po Ribariću jako je proširena tvorba na **t**, tako da mnogi glagoli jedino u tom govoru tvore ovaj pridjev na taj način: krit, mit, pit, šit, razbit ...)

ven // **jen** // **t** na/do/raz/bit¹⁹

Novi nabijēn/nābit, Hvar dobijēn/dobivēn, Vrgada razbijen

po/pro/lit Vrgada prolivēn, R. Selo prulijēna, Lumbarda prōlit

po/s/sa/krit Novi sakrivēn, R. Selo skrijēn

ven // **t** // **en** nadut Dugi o. nadut, (7, 54) (na)dmen i obično naduven

po/sa/za/trt/trit Milna (Brač) šatrt, Novi tārēn/satrvēn

ven // **n** po/sijat Novi posivēn (sījat/sēt sījēn) i obično kao glagol V vrste pošijan

¹⁹ Hraste (19 i 21) i Šimunović (58) u VI vrsti navode oblike dobi/v/j/en kao pridjev trpni glagola dobi/v/j/at. Sudeći po tvorbi (jen/ven) i akcentuaciji mislim da ti oblici idu u I vrstu, tj. da im infinitiv glasi dobit, pa su tamo i obrađeni.

Pregled tvorbe glagolskog pridjeva trpnog po vrstama u oba sustava²⁰:

I	1	en			
	2	en			
	3	en	t		
	4	en			
	5	(en)	t	ven	(jen)
	6	(en)	t	ven	jen
	7		t	ven	jen
II		(en)	t		
III	1	en			
	2		n	(t)	
IV		en			
V		(en)	n	(t)	
VI			n		

15. Glagolski prilog prošli, prisutan u hrvatskom književnom jeziku, na cijelom čakavskom području ima samo nekoliko zapisanih oblika — nije živa kategorija. To je jedina glagolska sintagma koja jest karakteristična za hrvatski književni jezik, a nije za čakavsko narječje.

16. Složenu sintagmu koja se tvori od futura I glagola biti i pridjeva radnog glavnog glagola i koja u čakavskom obično ima značenje radnje koja će se u budućnosti odigrati prije neke druge radnje, nazvala sam prebduće vrijeme.

Milna: Kad onà dõjde, õn će već bit iži.

Murter: Kad ja dõjden, on će biti već iša ča. Kad se onà vrāti, on će već biti lëga.

Može značiti i vjerojatnu radnju u prošlosti, u tom je slučaju ta konstrukcija u značenju rečenice «bit će da» + perfekt:

Senj: bićete sigurno bili u Otõšcu,

srednjodalmatinsko otočje: bićedu bili u njih na obīdu,

Žirje: Tãmo ćete biti bili.

U književnom je jeziku potvrđeno uglavnom samo to drugo značenje pa ga tako Maretić zove preterito-perfektom²¹. U Priručnoj gramatici i u Kati-

²⁰ Podebljano znači da je zajedničko za oba sustava, potcrtano je ono što je prisutno samo u književnom, kurzivno je ono što je potvrđeno samo u čakavskom, u zagradama je ono što je rijetko.

²¹ [Simeon (55) pretpostavlja da je to kod Maretića greška i da bi trebalo pisati »preterito-futur«]. Maretić kaže da je to oblik koji se »upotrebljava za prošle događaje, koji su se možda dogodili, a možda i nijesu. Primjeri: jamačno će i ovo prezime biti postalo od nadimka. (Vukov odgovor na laži i opadanje, u Beču 1844)«. Za prvo značenje Maretić kaže da »Ima jedan primjer, u kojem preterito-perfekt znači prošlost prema drugome događaju, koji će se kasnije dogoditi...« i navodi primjer iz Daničićeva prijevoda Starog zavjeta.

čićevoj Sintaksi navode se primjeri za »gotovu budućnost« s drugim od dva navedena značenja, uz napomenu: »Gotova se budućnost u hrvatskom jeziku izriče rijetko, i to samo kad se u vezi s njom osjeća potreba za velikom izričitosti.« (37, 63). To će biti rekao Šafarik (54, 333), Morem će biti strujio nekakav vjetrić... (37, 63).

Zaključila bih da ovaj oblik u čakavskom nije čest, ali je živ, dok su u suvremenom književnom jeziku takvi primjeri (i to uglavnom samo u drugom značenju) tako rijetki da se on ne može smatrati živom kategorijom.

17. U čakavskom se narječju imperfektnom formom glagola biti i infinitivom izražava nešto što je subjekt po mišljenju govornika trebao izvršiti u prošlosti, a nije. Taj sam način nazvala imperativ prošli.

a) U nekim se govorima mijenja po licima:

Lumbarda: bišeš to rěć,

Murter: Bišeš manje spati pa bi bi stīga. Bišeš mučāti.

srednjodalmatinski otoci: bišete dōć po bite (bili) vidili, bišedu stōt do krāja, po bidu znāli na čemu smo,

Susak: jā būjah mālu oblīć kamižōti,

Zlarin: bišete i vō poīsti.

b) U nekim se govorima izriče bezličnim oblikom glagola uz dativ kojim se izriče nosilac radnje:

Božava: biše van govorit,

Žirje: biše mi dōjti...

Maretić navodi primjere za moranje u prošlosti, kaže da se izriče »svezom aktivnog participa i infinitiva« i da se taj rijetki oblik upotrebljava »samo u drugom licu sing«. Opisana tvorba sasvim je različita nego u čakavskom²².

U Gramatici hrvatskog ili srpskog jezika Brabeca, Hraste i Živkovića nalazi se ekvivalent oblika koji nalazimo u čakavskom: »Imperfekt glagola biti u trećem licu jednine, *bijaše* ili *bješe*, s infinitivom znači da je trebalo nešto učiniti:

Bijaše brati, a ne spati. Bijaše sijati, pa bi i žeo.« (2, 223).

18. Može se zaključiti da se na području glagolskih oblika u oba sustava uočavaju i inovacije i čuvanje staroga. Primjer čuvanja starog stanja u čakavskom može biti nastavak *ste* u 2. licu plurala prezenta prema ujednačenom obliku u književnom. S druge su strane inovacije prisutne u čakavskom pa je u nekim govorima 3. lice plurala prezenta s jednim unificiranim nastavkom za sve glagole, u drugim pak govorima isti glagol ima više mogućih nastavaka u istom govoru. Neki su govori akcenatski izjednačili paradigmu.

U nekim se pojavama hrvatski književni jezik razlikuje od sjevernih i južnih čakavskih govora (koji su u tom slučaju jedinstveni), a povezuju se sa čakavskim govorima koji se nalaze između te dvije grupe (s njima se slaže i zapadna Istra) — usp. sufikse infinitiva i priloga sadašnjeg.

²² Maretićevi primjeri: »bio ranije doći (imao si, morao si doći), ne bio ga zvati (nijesi imao, nijesi smio zvati), ako s smiješ malenoj večeri, ti je bio veću napraviti (42, 557).«

U nekim se pak pojavama književni jezik povezuje sa čakavskim sjeverom i jugom, a razlikuje se od centralnog područja — usp. sufikse **nu/ni** u infinitivnoj osnovi II vrste.

Književni jezik čuva staro stanje kao i sjevernočakavski govori u nekim pojavama (usp. **k, g, h** u 3. pl prema **c, z, s**), ali u drugim pojavama u književnom jeziku rezultat kao u ostalim čakavskim govorima (usp. gubljenje **ste** u 2. pl prezenta).

Promatrajući kako se stupanj čakavnosti, razrađen u karti Finka-Moguš (45, 99—104), odnosi u pogledu nekih pojava prema hrvatskom književnom jeziku, može se zaključiti:

1. Među govorima prvog stupnja čakavnosti odnos infinitiva na **ti/ći** i onoga na **t/ć** uvelike ide u korist ovoga drugoga, a među govorima drugog stupnja čakavnosti podjednak je omjer, pa se može zaključiti da se u infinitivu (slično je i s glagolskim prilogom sadašnjim) staro stanje čuva u većoj mjeri u književnom jeziku i u govorima 2. stupnja čakavnosti.

2. U 3. pl. prezenta govori 1. stupnja čakavnosti rjeđe čuvaju vezu između nastavka i glagolske vrste, češće dolazi ili do unificiranja nastavka ili za isti glagol postoji više mogućnosti. Govori 2. stupnja čakavnosti češće čuvaju vezu nastavka i vrste glagola, pa na taj način kao i književni jezik u većoj mjeri odražavaju staro stanje.

3. U glagola **ić** s prefiksima govori 1. stupnja čakavnosti u mnogo manjoj mjeri čuvaju **jt, jd, jd** (infinitiv, prezent, imperativ) nego govori 2. stupnja. Ta, dakle, pojava pokazuje bolje čuvanje starog stanja u govorima 2. stupnja čakavnosti dok književni jezik i govori 1. stupnja čakavnosti pokazuju isti smjer inovacija.

4. U glagola II vrste u hrvatskom je književnom jeziku **nu**, koje prevladava i u govorima 1. stupnja čakavnosti. U govorima 2. stupnja zabilježen je samo **ni**; tu su, dakle, prisutne inovacije.

5. Govori 1. stupnja čakavnosti i hrvatski književni jezik čuvaju staro stanje u 3. pl. prezenta i u imperativu, za razliku od govora 2. stupnja čakavnosti koji pokazuju izrazitu težnju ujednačavanju osnova, pa će tako u 3. pl. prezenta i u imperativu imati **č ž š**, a ne **k g h** ili **c z s**.

6. U 2. licu pl prezenta **ste** je rijetko potvrđen i to samo u nekim govorima 1. stupnja čakavnosti, dok ga u hrvatskom književnom i govorima 2. stupnja čakavnosti nema.

pojava	1. stupanj ²³	2. stupanj	knjiž. jezik
1. i u infinitivu	—	+—	+
2. veza nast. i vrste	—	+	+
3. jt, jd, jd	+—	+	—
4. nu	+	—	+
5. neujednač. osnova	+	—	+
6. ste	+—	—	—

²³ Čuvanje starog stanja i prisutnost pojave označeno je plusom, a inovacije i izostanak pojave minusom.

Iz tablice se vidi da se u nizu pojava hrvatski književni jezik podudara s govorima prvog stupnja čakavnosti, a u drugom pak nizu pojava s govorima 2. stupnja čakavnosti. Jedanput jedni, jedanput drugi pokazuju tendenciju konzervativnosti, odnosno inovativnosti.

Uspoređivanje glagolskih oblika pokazuje da je većina prisutna u oba sustava, dok su malobrojni oblici živi samo u jednom — glagolski prilog prošli — samo u hrvatskom književnom jeziku, a predbuduće vrijeme i imperativ prošli karakteristični su samo za čakavsko narječje.

Uspoređujući složene oblike može se zaključiti da se perfekt, pluskvam-perfekt i futur I tvore u oba sustava od istih dijelova, dok razlike postoje u tvorbi futura II i kondicionala I i II.

KRATICE

G.	Gornji
HDZ	Hrvatski dijalektološki zbornik
HSDA	Hrvatsko-srpski dijalektološki atlas
inf.	infinitiv
JF	Južnoslovenski filolog
JZ	jugozapadni
K	suglasnik
knjiž.	književni
o.	otok
Opat. kras	Opatijski kras
pl	množina
prez.	prezent
pridj.	pridjev
R. Selo	Rovinjsko Selo
sg	jednina
srednjod. o.	srednjodalmatinski otoci (samo Brač, Hvar, Vis)
str.	stranica
Sv. I. i P.	Sveti Ivan i Pavao
Sv. N.	Sveta Nedija
SZ	sjeverozapadni
ŠK	Školska knjiga
usp.	usporedi
V	samoglasnik
V.	Veli
v.	vidi

ZNAKOVI I BROJEVI

- ∅ nula, nulti morfem
- I—VI Redni broj bez točke označava glagolsku vrstu
- II—V2 Arapski broj iza rednog broja znači razred glagolske vrste. — U V vrsti se u opisu 3 pl supostavlja 1. razred prema ostala tri, pa na tom mjestu V₂ znači V_{2,3,4} tj. V_{ne 1}
- ( ) Ako se neki suglasnik nalazi u zagradi, to može značiti:
a) da postoji realizacija s tim suglasnikom i bez njega,
b) da se donekle reducira (preneseno iz bilježenja u drugim radnjama)
- ≠ različito, opreka
- = a) Može značiti 'isto',
b) može značiti 'bilježi se kao neki drugi znak u sustavu'.
- * Primjer ispred kojeg stoji ovaj znak ne navodi se u literaturi, ali možemo pretpostaviti da tako u nekom punktu glasi na temelju podataka i pravila koja su zapisana za taj punkt, a jednoznačna su i precizna pa omogućavaju takvu pretpostavku.
- // supostoji u drugom okruženju
- / supostoji u istom okruženju
- (osim uobičajenih značenja) — znak za granicu između prefiksa i korijena
- ... znači da nisu navedeni svi primjeri (kod tipova koji su veoma prošireni) ni svi punktovi

CITIRANA LITERATURA

1. Belić, Iz srpskohrvatske akcentologije i dijalektologije, JF, XIX 1951/52
2. Brabec, I., Hraste, M., Živković, S., Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika ŠK, Zagreb 1952, 296 str.
3. Brozović, D., Čakavsko narječje, Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, Izvadak iz II izdanja Enciklopedije Jugoslavije, JLZ »Miroslav Krleža«, Zagreb 1988, 80—90
4. Cronia, A., Građa o božavskom narječju, Juž. fil., VII, Bg 1928/29, 69—110
5. Enciklopedija Jugoslavije, Zagreb 1960, sv. 4
6. Finka, B., Čakavsko narječje, ČR 1, Split 1971, 11—71
7. Finka, B., Der čakavische Dialekt der serbokroatischen Sprache, Ruhr-Universität Bochum: Veröffentlichungen des Seminars für Slavistik, 2, Bochum 1968, 1—89
8. Finka, B., O govorima zadarskog otočja, Lj. JAZU, 76, Zagreb 1972, 261—268
9. Finka, B., Dugootočki čakavski govori, HDZ 4, Zagreb 1977, 1—178
10. Finka, B., O zlarinskom govoru, Narodna umjetnost, 17, Godišnjak Zavoda za istraživanje folkloru IFF, Zagreb 1980, 203—215
11. Finka, B., Moguš, M.: Karta čakavskog narječja, HDZ 5, Zagreb 1981, 49—57 + karta
12. Finka, B., Pavešić, S., Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici, Rasprave Instituta za jezik, 1, Zagreb 1968, 5—44

13. Finka, B., Šojat, A., Govor otoka Žirja, Rasprave Instituta za jezik, 1, Zagreb 1968, 121—220
14. Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom, ANUBiH, Posebna izdanja, knjiga LV, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 9, Sarajevo 1981
15. Guberina, P., v. 15
16. Hamm, J., Čakavski imperfekt, Ivšičev zbornik, Zagreb 1963, 113—122
17. Hamm, J., Hraste, M., Guberina, P., Govor otoka Suska, HDZ, I, Zagreb 1956, 1—213
18. Houtzagers, H. P., The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres, Studies in Slavic and General Linguistics, volume 5, Amsterdam 1985
19. Hraste, M., Čakavski dijalekt ostrva Hvara, JF, XIV, Beograd 1935, 1—57 + karta
20. Hraste, M., Osobine govora ostrva Visa, Zbornik u čast A. Belića, II, Beograd 1937, 147—1154
21. Hraste, M., Čakavski dijalekt ostrva Brača, Srpski dijalektološki zbornik, X, Beograd 1940, 11—66
22. Hraste, M., Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale, Rad JAZU, 272, Zagreb 1948, 123—156
23. Hraste, M., Osobine suvremene rapske akcentuacije, Zbornik Instituta za historijske nauke u Zadru, Zadar 1955, 165—175
24. Hraste, M., Govori jugozapadne Istre, Predavanja održana u JAZU, knj. 33, Zagreb 1964, 5—36
25. Hraste, M., Čakavski aorist, Orbis scriptus Dmitrij Tschizewskij zum 70. Geburtstag, Munchen 1966, 359—365
26. Hraste, M., Ikavski govori jugozapadne Istre, HDZ, II, Zagreb 1966, 5—28
27. Hraste, M., Ikavski govori sjeverozapadne Istre, Filologija, 5, Zagreb 1967, 61—74
28. Hraste, M., Šimunović, P., Olesch, R., Čakavisches — deutsches Lexikon, I, Böhlau Verlag Köln, Wien 1973
29. Hraste, M., v. 15
30. Hraste, M., v. 2
31. Ivić, P., Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, VI, Novi Sad 1961, 191—212
32. Ivić, P., O govoru ličkih čakavaca (Zbornik za filologiju i lingvistiku, VII, Novi Sad 1964, 127—139
33. Ivić, P., Prilog karakterizaciji pojedinih grupa čakavskih govora, HDZ, 5, Zagreb 1981, 67—91
34. Ivić, P., Morfologija (Istorija jezika), Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski, Izvadak iz II izdanja Enciklopedije Jugoslavije, JLZ »Miroslav Krleža«, Zagreb 1988, 19—39
35. Ivšić, S., Iz naše akcentuacije i dijalekatske problematike, Zbornik radova Filozofskog fakulteta, I, Zagreb 1951, 359—377
36. Jurišić, B., Rječnik govora otoka Vrgade, Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika, I, Zagreb 1966, 1—125, II, Zagreb 1973, 1—225 + karte
37. Katičić, R., Sintaksa, JAZU, Globus, Zagreb 1986, 530 str.
38. Krbavčić, M., Ročki govor, Radovi Pedagoške akademije u Puli, Sv. I, Pula 1968, 186—198

39. Kursar, A., Zabilješke o govoru u Šepurini na otoku Prviću, Čakavska rič, II, Split 1972, 113—154
40. Mažek, M., Slavenski govori u Istri, Jadranski kalendar, 1935
41. Mažek, M., O podjeli krčkih govora, Filologija, 4, Zagreb 1963, 223—235
42. Maretić, T., Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika, Zagreb 1931, 631 str.
43. Milčetić, I., Čakavština kvarnerskih otoka, Rad JAZU, 121, Zagreb 1895, 92—131
44. Moguš, M., Današnji senjski govor, Senjski zbornik, II, Senj 1966, 1—152
45. Moguš, M., Čakavsko narječje, Fonologija, Školska knjiga, Zagreb 1977, 104 str. + karta
46. Moguš, M., Pogled na današnji jurjevački govor, Filologija, 8, Zagreb 1978, 227—232
47. Moguš, M., Čakavština Opatijskog krasa, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 17, Zagreb 1982, 1—4
48. Moguš, M., Akcenat glagola u ličkih čakavaca, Makedonski jezik, XXXII—XXXIII, Skopje 1982 (1984), 527—531
49. Moguš, M., v. 9
50. Moskovljević, M., Govor ostrva Korčule, Srpski dijalektološki zbornik, XI, Beograd 1950, 155—223
51. Olesch, R., v. 26
52. Olesch, R., v. 56
53. Pavešić, S., v. 10
54. Priručna gramatika, ŠK, Zagreb 1979, 527 str.
55. Simeon, R., Enciklopedijski riječnik lingvističkih naziva, Zagreb 1969.
56. Steinhauer, H., Čakavian Studies, Ed. Mouton, The Hague, Paris, 1973, 1—505
57. Šimunović, P., Dijalekatske značajke buzetske regije, Istarski mozaik, VIII, Pula 1970, 35—49
58. Šimunović, P., Čakavština srednjodalmatinskih otoka, Čakavska rič, I, Split 1977, 5—62 + karta
59. Šimunović, P., Olesch, R., Čakavisch — Deutsches Lexikon, III, Ko. In — Wien 1983
60. Šimunović, P., v. 26
61. Šojat, A., v. 11
62. Tentor, M., Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso), Archiv für slavische Philologie, XXXI, Berlin 1909, 146—204
63. Zgrablić, D., Čakavski dijalekt u Svetom Ivanu i Pavlu te Žminju u Istri, Program c.k. velike državne gimnazije u Pazinu, II za šk. god. 1904/05, 1—27, III za šk. god. 1905/06, 1—24, IV za šk. god. 1906/07, 1—39
64. Živković, v. 2

CITIRANI PUNKTOVI IZ PODATAKA U RUKOPISU

	HSDA	OLA
Banj	Hraste	
Brinje	Moguš	
Cres		Šojat

Dobrinj		Jelenović	
G. Rabac	Moguš		
Grohote	Šimunović		
Hvar	Hraste		
Kali	Hraste		
Kambelovac	Šimunović		
Komiža		Šimunović	
Lastovo	Finka		
Ložišća	Šimunović		
Medulin	Šimunović		
Milna			Menac-Mihalić
Nerezine	Finka		
Novi	Moguš		
Ogulin	Moguš		
Oštarije	Moguš		
Otočac	Moguš		
Petrčane	Brozović		
Rakalj	Šimunović		
R. Selo	Šimunović		
Sali		Finka	
Sinac	Moguš		
Sukošan	Lončarić		
Tkon	Hraste		
Tribunj	Lončarić		
Trogir	Hraste	Šimunović	
Ugljan	Hraste		
Veli Iž	Finka		
Vis	Hraste		
Vrbanj		Šimunović	
Vrgada	Jurišić		
Žminj		Šimunović	

Summary

VERBAL FORMS IN THE CHAKAVIAN DIALECT AND IN THE CROATIAN LITERARY LANGUAGE

The author makes an analysis of the verbal forms in the Croatian literary language and in the chakavian dialect, of their formation and distribution as well as of the level of their conservatism and innovativeness. Some of the problems connect the literary language with the chakavian north and south, and others — with the central area of the dialect. The literary language conserves the old state

in certain problems as the north chakavian dialects, and in other problems the result in the literary language is equal to the other chakavian dialects.

Most verbal forms can be found both in chakavian and in the literary language. Few verbal forms can be found only in one of them, e. g. the past participle only in the literary language, and the fore-future tense and the past imperative only in the chakavian dialect. The perfect, pluperfect and future I are formed in both systems from equal parts. Differences exist in the formation of future II and of conditional I and II.